

Norsk Medietidsskrift,
årgang 23, nr. 3-2016, s. 1–25
ISSN online: 0805-9535

DOI: 10.18261/issn.0805-9535-
2016-03-02

FAGFELLEVDERT ARTIKKEL

Utspørrerne. Journalistisk strategi og forskjellsbehandling i stortingsvalget 2013

Eirik Vatnøy
Stipendiat
Institutt for informasjons- og medievitenskap, UiB
E-post: Eirik.vatnøy@uib.no

Magnus Hoem Iversen
Stipendiat
Institutt for informasjons- og medievitenskap, UiB
E-post: Magnus.iversen@uib.no

Jan Svennevig
Professor
Center for Multilingualism in Society across the Lifespan, UiO
E-post: Jan.svennevig@iln.uio.no

ABSTRACT

Political interviews during election campaigns are an important source of information on political parties and programs for citizens. The kind of information the interviews produce is highly dependent on the interaction between journalist and politician. This article examines the journalistic strategies that faced party leaders on NRK and TV 2 in 2013. The material consists of 17 political interviews, evaluated with models from conversation analysis in order to describe degrees of adversarialness. We compare our findings from similar studies made in 2009 and 2005. Our most important findings are that party leaders were being asked more open questions than previous years, enabling politicians to communicate their policies with a lesser degree of journalistic control. We also find that the political left and the political right are treated differently, but that the journalistic strategies are governed by incumbent/challenger-distinctions rather than a left/right-axis.

Emneord:

partilederutspørringer, valgkamp, samtaleanalyse, retorikk, politisk kommunikasjon.

SAMMENDRAG

Partilederutspørringer under valgkamp er en viktig kilde til informasjon om partier og programmer for norske borgere. Hva slags type informasjon som kommer frem, er i stor grad avhengig av interaksjonen mellom journalist og politiker. I denne artikkelen undersøker vi hva slags journalistiske strategier

UNIVERSITETSFORLAGET

 idunn.no
Nordiske tidsskrifter på nett

This article is downloaded from www.idunn.no. © 2015 Author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons CC-BY-NC 4.0 License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for non-commercial use, provided the original author and source are credited.

som møtte partilederne på NRK og TV2 i 2013. Materialet består av 17 partilederutspørringer, som er analysert med modeller fra en samtaleanalytisk tradisjon for å beskrive grad av responsstyring og kritisk innstilling. Vi sammenligner våre funn med funn fra lignende studier gjort i 2009 og 2005. Vi finner at partilederne i utspørringene får mange flere åpne spørsmål enn tidligere valgkamper, noe som legger til rette for at politikerne kan formidle sin politikk uten sterk responsstyring. Videre finner vi at partiblokkene forskjellsbehandles av journalistene, men basert på at journalistenes strategi for utspørringene styres av hvorvidt partilederne er i posisjon eller opposisjon, heller enn at de tilhører venstre- eller høyresiden.

Journalistikk spiller en sentral rolle i demokratiet og skal ideelt sett danne grunnlaget for at borgere skal kunne delta og fatte informerte og rasjonelle valg (Habermas, 1996). I samspillet mellom politikere, velgere og medier skal journalistikken ivareta et samfunnsansvar som en maktkritisk og granskende formidler (Strömbäck, 2005). Basert på journalistikkens egen rolleforståelse, som kommer til syne i sentrale dokumenter som Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten, skal pressen ideelt sett å bidra med maktkritikk på vegne av folket (Sjøvaag, 2010). En viktig komponent i denne ideelle modellen er at borgerne har tillit til journaliststanden, og at denne opptrer rettferdig og upartisk i produksjonen av nyheter (Schudson, 1978). Dette er spesielt viktig i forbindelse med valgkampdekningen, i sammenheng med hvordan ulike politikere behandles i tv-debatter, intervjuer og partilederutspørringer.

Samspillet mellom mediene, politikere og borgere har endret seg betraktelig de siste tiårene (Østbye & Aalberg, 2008, s. 85). Det samme gjelder maktbalansen mellom politikere og journalister i debatt- og intervjusituasjoner. Denne har ikke vært fast, men i stadig endring (Allern, 2011). Sigurd Allern beskriver skiftende roller for både programledere og politikere. En har gjennom en rekke ulike perioder beveget seg fra politikerstyrte utspørringer til en mer journalist-styrt debatt (Allern, 2011, s. 346).

I takt med at mediene har gått fra å være et relativt passivt talerør for parti-interesser til å være en aktiv og uavhengig aktør og regissør i politisk offentlighet (Østbye & Aalberg, 2008, s. 94), har maktbalansen mellom politiker og journalist beveget seg til fordel for journalistikken (Allern, 2004; 2015). Mediene som institusjon setter i større grad premissene for hva politikere kan og bør foreta seg. En rekke forskere ser fremveksten av dette kritiske uavhengige idealet og veksten av mediene som en egen institusjon i sammenheng med teorier om *medialisering*. En sentral tanke her er at samfunnets institusjoner, som den politiske, må tilpasse seg mediene og deres logikk, i takt med at mediene som institusjon blir uavhengige, og vokser i omfang og betydning (Hjarvard, 2013).

Journalist og politiker har gjerne ulike mål i intervjusituasjonen, som ofte er tilfellet i møtet mellom feltene politikk og journalistikk (Thorbjørnsrud, 2008, s. 249). Journalistikken har som nevnt i sitt oppdrag å ivareta en kritisk

innstilling. Et *retorisk* syn på samspillet mellom politiker og journalist (Kock, 2003) legger til grunn at politikernes forsøk på å overbevise velgerne om egen politikk er både legitimt og nødvendig, mens motargumenter og kritikk hovedsakelig er opp til andre politikere å fremføre. Slike hensyn ble i større grad tatt før, da journalistenes rolle var som «teknisk moderator» (Allern, 2011) og tilrettelegger å regne. I det retoriske syn er medienes rolle å legge til rette for at velgerne får tilstrekkelig informasjon om de forskjellige politiske alternativene. En journalistisk stil som dominerer ordskiftet og styrer temaet mot perifere saker som forstyrrer budskapet, kan være en trussel mot denne prosessen. I sine ytterpunkter kan disse to syn være i konflikt. På den ene siden kan et strengt retorisk syn forvandle medienes rolle til et «mikrofonstativ» for politikerne. På den annen side kan et for dominerende kritisk journalistisk syn vanskeliggjøre kommunikasjonen mellom de folkevalgte og folket. Synene er allikevel ikke motsetninger. Begge fyller nødvendige roller i demokratiet. De ulike fasene journalistrollen har beveget seg gjennom, er nettopp *kumulative* (Østbye & Aalberg, 2008, s. 96f). Ulike roller og hensyn legges til, noen vektlegges annerledes, og andre faller bort (Allern, 2015, s. 204). Dagens journalister kan være dels reporter, dels vaktbikkje og dels fortolker. Dermed er det viktig å undersøke balansen mellom de ulike rollene og hensynene.

Journalistene besitter nemlig mye makt i intervjusituasjonen. Journalistens strategi og ordbruk kan legge opp til en intervjusituasjon hvor politikeren får beskrevet og forklart sine visjoner og planer, eller en verbal arrestasjon – hvor politikeren raskt kan fremstå som uansvarlig, og med store forklaringsproblemer. Journalistenes strategi i utspørringene vil påvirke hvorvidt velgerne blir utsatt for en politikers strategiske tåketale, en politikers frenetiske forsøk på å svare på umulige spørsmål – eller aller helst – en utforskning av ideologi, synspunkter og politikk i balansen mellom informasjon og kritisk perspektiv.

Selv om nye medier gjør at betydningen av valgsendinger i tradisjonelle medier minsker noe, er de fortsatt en viktig arena for velgerne når det kommer til læring og informasjonsinnhenting om standpunkter og posisjonering før valget (Kleven, Aardal, Bergh, Hesstvedt, & Hindenes, 2015, s. 37). I tillegg har valgkamp blitt viktigere for politiske partier i Norge i takt med at partitilhørighet synker, og velgervolatilitet øker (Østbye & Aalberg, 2008, s. 87–88). Dette gjør partiledersutspørringene, og hva journalistene foretar seg i dem, viktige.

I denne artikkelen undersøker vi i hvilken grad politikerne får fremføre sine budskap på egne premisser, og i hvilken grad journalistene etterlever sin rolle som tilrettelegger for, og kritisk formidler av, politisk informasjon. Dette vil vi svare på ved å undersøke graden av *responsstyring og pågåenhet* i journalistenes utspørringsstrategi. Videre vil vi undersøke i hvilken grad de forskjellige partiene og de politiske blokkene behandles ulikt av journalistene. Ved å sammenligne utspørringene i valgkampen 2013 med tilsvarende

studier fra tidligere valgkamper vil vi også peke på noen utviklingstrekk over tid. Nettopp på grunn av at maktbalansen og rollefordelingen mellom journalist og politiker er i stadig endring, kombinert med det faktum at rollen som utspørter er personavhengig og dynamisk (Allern, 2011, s. 346), vil det være viktig for forskningen på denne typen politisk kommunikasjon å holde kontinuerlig oppsyn med utviklingen. Det er dette denne artikkelen er et bidrag til.

TIDLIGERE FORSKNING

Denne studien plasserer seg i en samtaleanalytisk tradisjon (Sidnell & Stivers, 2013), som studerer interaksjonen mellom sosiale aktører slik den framkommer i naturlig forekommende samtaler. Denne typen forskning om politisk kommunikasjon har vært anført av de amerikanske forskerne Steven Clayman og John Heritage, som har utført en rekke studier av politiske medieintervjuer og pressekonferanser, med fokus på journalistenes utspøringsstrategier (Clayman & Heritage, 2002a, b; Heritage & Clayman, 2013). I en skandinavisk kontekst har det vært flere studier av hvordan journalistiske praksiser bidrar til ulikhet i behandlingen av politikere, slik som hvordan de blir introdusert for seerne (Nielsen, 2011), hvilke spørsmålstyper de blir stilt (Ekström, Eriksson, Johansson, & Wikström, 2013), og i hvilken grad de blir avbrutt av intervjuerne (Ekström & Bérczes, 2008).

Ulikhet i behandlingen av politikere og partier har også vært et viktig tema i norsk forskning om valgkampintervjuer. Sandvik (2015) beskriver journalistiske praksiser som bidrar til ulike typer debattklima. Med det mener hun hvordan journalistene rammer inn den kommunikative aktiviteten, hvilke typer spørsmål de stiller, hvordan de styrer temautviklingen, og i hvilken grad de avbryter intervjuobjektet. Ved hjelp av flere historiske punktnedslag viser hun eksempler på at politikere har fått svært ulike betingelser for å fremstå som troverdig og fremme sitt partis saker. Et særlig slående tilfelle er hvor ulikt Valgjerd Svarstad Haugland og Kristin Halvorsen ble behandlet i NRKs partilederutspøringer ved valget i 2001 (Sandvik, 2004).

Også Lianes (2009) viser til forskjellsbehandling av politiske partier. I en innholdsanalyse av partilederutspørringene i NRK og TV2 ved valget i 2009 finner hun at de borgerlige partiene gjennomgående fikk mindre tid til å snakke om sine kjernesaker, mye fordi de ble stilt betydelig flere såkalte *spillspørsmål*, det vil si spørsmål om strategier og allianser (heller enn politikk). Vatnøy (2010) viser også en rekke eksempler på at politikerne i denne valgkampdekningen fikk liten anledning til å presentere sin egen politikk. I en annen innholdsanalyse viser Haug, Koppang og Svennevig (2010) forskjeller mellom NRK og TV2 i partilederutspørringene ved 2005-valget. NRK hadde en overvekt av positive spørsmål til de rødgrønne og en overvekt av negative til de borgerlige. TV2 hadde en overvekt av negative spørsmål

til alle partiene, men intervjuerne var mindre kritiske til de borgerlige partiene enn til de rødgrønne.

Svennevig, Arisland og Rognmo (2014) undersøkte journalistenes intervjustrategier i partilederutspørringene i 2005 og 2009 i både NRK og TV2. De analyserte i hvilken grad spørsmålene som ble stilt de ulike partilederne, var åpne, styrende, argumenterende eller kritiske. Analysen viser at ved begge valgene og i begge kanalene fikk partiene som var i regjeringsposisjon, flest kritiske spørsmål. I 2005 var det de borgerlige partiene Høyre, Venstre og KrF, mens i 2009 var det de rødgrønne partiene Arbeiderpartiet, Senterpartiet og SV. Opposisjonspartiene fikk i stedet en høyere andel styrende og argumenterende spørsmål. Disse funnene taler altså mot forskjellsbehandling langs politiske skillelinjer og tyder på at det i stedet er partienes parlamentariske posisjon som betinger hva slags spørsmål de får.

OM DATA, METODE OG FREMGANGSMÅTE

Datamaterialet vi har benyttet i denne artikkelen, stammer fra et større materiale produsert i forbindelse med et forskningsprosjekt på norsk politisk debatt. Vi har tatt for oss 17 partilederutspørringer i Stortingsvalget 2013, ni på NRK og åtte på TV2. Partilederne som deltok, var Jens Stoltenberg (Ap), Erna Solberg (H), Siv Jensen (FrP), Trine Skei Grande (V), Knut Arild Hareide (KrF), Liv Signe Navarsete (Sp), Hanna Marcussen (MDG) og Bjørnar Moxnes (R). Jens Stoltenberg deltok ikke på TV 2s partilederutspørring. Til sammen utgjør materialet 151 sider transkribert materiale. Den samtaleanalytiske metoden som er benyttet her, forutsetter at spørsmålene forstås i sin sekvensielle kontekst. Alle intervjuene er derfor analysert i sin helhet. Hos TV 2 foregikk utspørringene i fjernsynssending, hvor programlederne Mah-Rukh Ali og Arill Riise vekslet mellom å lede utspørringene, og på NRK foregikk utspørringene på radio (P2) – Sigrid Sollund ledet alle utspørringene.

Disse dataene har vi analysert med samme modell som ble brukt av Svennevig, Arisland og Rognmo (2014), som igjen er en videreutvikling av en kvantitativ analysemodell utviklet av Heritage og Clayman (2002b). Modellen er utviklet for å måle pågåenhet (*adversarialness*) i journalisters spørsmål. Den er opprinnelig utviklet for å analysere pressekonferanser og er derfor begrenset til journalistenes spørsmål. Siden partilederutspørringene tillater mer dialog mellom intervjuer og intervjuobjekt, inkluderer analysemodellen vi benytter her både spørsmål og såkalte *tredjetursresponser*, altså kommentarer til svaret fra intervjuerne. Slike responser kan evaluere intervjuobjektets svar og kan manifestere en konfronterende holdning (Svennevig, Arisland, & Rognmo, 2014, s. 102). Gjennom responser kan intervjueren akseptere eller avvise intervjuobjektets svar, avkle svarstrategier og unnvikelsesmanøvrer eller gi en negativ evaluering av innholdet. Siden intervjuobjektene ofte ikke får anledning til å imøtegå kritikken i slike responser, kan de i veldig stor grad styre seernes oppfatning av svaret.

Analysemodellen til Svennevig, Arisland og Rognmo definerer tre dimensjoner av konfronterende spørsmålstilling og responser:

Responsstyring: Spørsmål som innsnevrer intervjuobjektets responsmuligheter.

Argumenterende bidrag: Spørsmål og responser som fremmer en viss virkelighetsforståelse og vokter svaret mot enighet med den.

Kritisk innstilling: Spørsmål og responser som eksplisitt eller implisitt fremmer kritikk av intervjuobjektet eller partiet (Svennevig, Arisland, & Rognmo, 2014, s. 101).

For å få en uttømmende analysemodell som dekker alle intervjuernes bidrag, opererer Svennevig, Arisland og Rognmo i tillegg med en kategori for *ikke-konfronterende bidrag*. Denne dekker spørsmål og responser som ikke styrer eller begrenser intervjuobjektets svarmuligheter, og dermed ikke er pågående.

Det ligger i denne beskrivelsen at konfronterende spørsmål og responser enten begrenser intervjuobjektets svarmuligheter, gjør det vanskelig for intervjuobjektet å svare eller presser intervjuobjektet til å komme med innrømmelser eller utsagn hun ikke selv har tatt initiativ til. I hvilken grad slike spørsmål faktisk bør regnes som pågående eller vanskelige å svare på, er det uenighet om. Handgaard (2011) hevder at slike spørsmål tvert imot gjør det enklere for intervjuobjektet, siden hun kan lære seg strategier for å imøtegå eller unnvike dem. Slik kan en pågående journalistisk stil gjøre det enklere for politikerne å opptre strategisk og dermed også unnvike genuint kritiske spørsmål.

I likhet med Svennevig, Arisland og Rognmo vil vi fastholde at pågående spørsmål i utgangspunktet kan være problematiske, i hvert fall dersom de dominerer i intervjusituasjonen. En intervjustil preget av responsstyring vil begrense intervjuobjektets handlingsrom og gi henne mindre kontroll over samtalen og dermed budskapet som formidles til velgerne.

Videre vil en kombinasjon av kraftig responsstyring og unnvikende svarstrategier kunne skape en intervjusituasjon som ikke lever opp til etablerte idealer for god politisk kommunikasjon, som at velgerne skal få tilstrekkelig informasjon og innsikt til å gjøre et veloverveid valg.

På den annen side er ikke pågående spørsmål alltid et onde. De kan være et viktig redskap for journalistene til å etterleve de samme idealene og frembringe relevant informasjon eller presentere motforestillinger. Politikerne selv har ikke like stor interesse av å prate om alle aspektene ved eller konsekvensene av deres politikk, selv om dette helt klart er i velgernes interesse. En pågående intervjustil kan være nødvendig for å fremvise inkonsistens eller mindre populære sider ved politikken.

Basert på de fire overordnede dimensjonene presentert over har Svennevig, Arisland og Rognmo (2014) utviklet et skjema med 20 underkategorier av spørsmål og responser. Analysemodellen inneholder både formelle og inn-

holdsbaserte kategorier. Formelle kriterier kan være hvorvidt spørsmålene er formulert som spørresetninger eller som utsagnssetninger, mens innholdsbaserte kriterier eksempelvis vedrører hvorvidt spørsmålet uttrykker skepsis til intervjuobjektets uttalelser.

Kombinasjonen av formelle og innholdsbaserte kategorier innebærer også at enkelte ytringer vil passe i flere kategorier. Et spørsmål med sterkt kritiske presupposisjoner kan ha form som et ja/nei-spørsmål. Som hovedregel har vi her lagt til grunn at slike spørsmål kodes etter innholdskategori. Det klareste unntaket er gjentakelse av spørsmål, som uavhengig av det opprinnelige spørsmålets kategori er kodet som dette.

Noen eksempler kan illustrere hvilke prioriteringer som er gjort i kodingen. Mah-Rukh Alis spørsmål til Siv Jensen om regjeringsalternativer har form av et ja/nei-spørsmål, men på grunn av tydelig kritiske presupposisjoner har det blitt kodet som et spørsmål med kritisk innstilling:¹

(1) TV2 2013, Fremskrittspartiet (Mah-Rukh Ali til Siv Jensen)

MRA: Men det er ingen på borgerlig side som snakker helt klart om regjeringsspørsmålet (.)

SJ: Jo

MRA: Skjønner du at velgerne kan oppfatte eh det som at man ikke har respekt for dem?

Spørsmålet fra Ali har formen til et ja/nei-spørsmål, men presenterer i virkeligheten en anklage. Et enkelt «ja» eller «nei» fra Jensen ville ikke blitt oppfattet som et svar på hvorvidt hun skjønner at velgerne *kan* oppfatte det slik, men et svar på om hun aksepterer anklagen eller ikke. Lignende har Sigrid Sollunds spørsmål til Audun Lysbakken om oljeboring i Lofoten, Vesterålen og Senja form av et åpent spørsmål, men det er klart i sammenhengen at dette ikke skal oppfattes som en oppfordring til å greie ut om eget standpunkt. Snarere fremfører Sollund her en kritikk i form av et spørsmål:

(2) NRK 2013, SV (Sigrid Sollund til Audun Lysbakken)

SS: Men, dere, som du nevnte, Lofoten, og Vesterålen og Senja, at dere har holdt det oljefritt, noe dere ofte snakker om, men dere snakker ikke så ofte om at dere i regjering har bidratt til rekordmange letetillatelser for olje og gass (.) i (.) andre områder. Hvorfor ikke?

Alle spørsmål og responser er kodet separat av alle artikkelforfatterne. De tilfellene der kodingen ikke har vært sammenfallende, eller det har vært tvil om klassifiseringen, har vi diskutert tilfellene og kodet i fellesskap etter en diskusjon som ledet frem til konsensus. I tillegg har kodingen blitt kontrollkodet av forfatterne av studiene vi sammenligner med, for å være sikker på at forskjeller i tolkning av kategoriene ikke er en feilkilde før komparasjon. For dette komparative elementet tar vi her utgangspunkt i at forholdene mellom de forskjel-

1. Bokmålsnære dialekter er transkribert på bokmål, og nynorsknære dialekter er transkribert på nynorsk.

lige kategoriene for hvert enkelt valg er gyldige, og at trender kan avdekkes over tid.

I det følgende presenterer vi tabeller og grafer for å representere forholdstall mellom de ulike kategoriene. For en grundigere diskusjon av de enkelte kategoriene viser vi til Svennevig, Arisland og Rognmo (2014).

IKKE-KONFRONTERENDE BIDRAG

Med ikke-konfronterende bidrag mener vi bidrag fra intervjueren som ikke regnes som pågående eller konfronterende. Dette inkluderer:

Åpne spørsmål: Dette er spørsmål som ikke begrenser eller styrer intervjuobjektets respons utover det at det er stilt et spørsmål. Disse kalles gjerne *åpne spørsmål* eller *hv-spørsmål*:

(3) NRK 2013, Venstre (Sigrid Sollund til Trine Skei Grande)

SS: Venstre er et liberalt parti (.) som setter personlig frihet høyt. Hvor mener dere grensen bør gå for hvert enkelt menneskes frihet?

(4) TV2 2013, Høyre (Arild Riise til Erna Solberg)

AR: Høyre vil redusere skatten på vanlege og lave lønnsinntekter. Kven skal få skattelette og kor mykje?

Åpne spørsmål er spørsmål som gir intervjuobjektet mulighet til å presentere sine standpunkter uten å være begrenset av spørsmålsformuleringen. Dette er spørsmål som gir intervjuobjektet relativt stor frihet over samtalen videre. Ofte fungerer spørsmålene som en invitasjon til å redegjøre for partiets politikk på feltet. Dette følges ofte opp med mer responsstyrende eller konfronterende spørsmål om elementer som journalisten mener det er grunn til å avkreve et mer utfyllende eller konkret svar om. Likevel er altså åpne spørsmål i slike sekvenser å regne som ikke-konfronterende. Det samme gjelder for spørsmål om kontroversielle temaer. Disse kan i sin sammenheng fremstå som kritiske, da de handler om saker som er presumptivt vanskelig for intervjuobjektet å håndtere, på tross av sin åpne form:

(5) TV2 2013, Rødt (Mah-Rukh Ali til Bjørnar Moxnes)

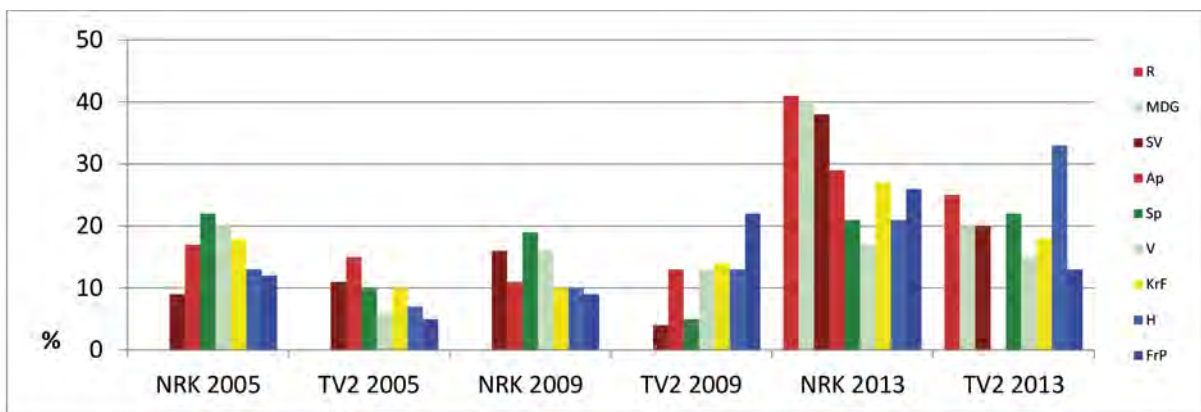
MA: Det ehh kan du (.) nevne hvilket land i verden i dag som er eh mest likt det idealsamfunnet eh dere ser for dere?

Nøytral respons er responser og kommentarer som ikke evaluerer svaret fra intervjuobjektet, men som nøytralt konstaterer at et svar har blitt gitt, som lukker eller introduserer nye emner, oppklarer uklårheter ved tidligere spørsmål eller omhandler selve programmets oppbygning:

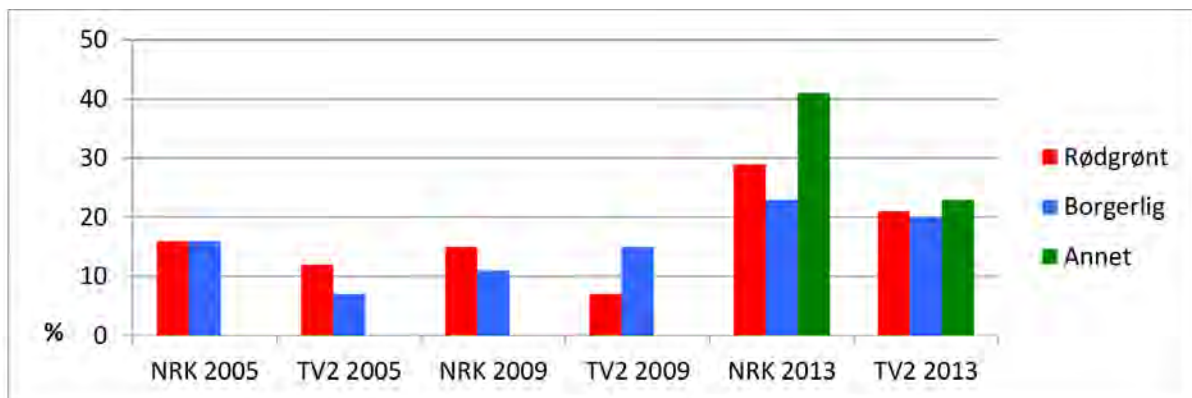
(6) NRK 2013, Senterpartiet (Sigrid Sollund til Liv Signe Navarsete)

SS: Takk skal du ha for at du kom, Liv Signe Navarsete. Nå blir det nettmøte med deg på NRK.no hvor velgerne kan spørre om hva som helst, og ettersom vi ikke rakk innom nynorsk og ulv, så håper jeg du kanskje får et par spørsmål om det.

Resultater

Figur 1. Ikke-konfronterende bidrag: Partier.

Figur 2. Ikke-konfronterende bidrag partiblokker.

Som det kommer klart frem i figur 1, er det forholdsvis mange ikke-konfronterende bidrag i utspørringene i 2013. En økning kan skyldes flere forhold: tilskudd av flere nye partier, mindre fokus på regjeringsalternativer, eller redaksjonelle avgjørelser. Vi kan trygt konstatere at andelen åpne spørsmål var klart større for alle partier i 2013 enn tidligere år. Det eneste unntaket er FrP i TV2, som fikk 22 % åpne spørsmål i 2009 og 13 % åpne spørsmål i 2013.

Dersom en undersøker forskjeller mellom kanaler, på tvers av politiske blokker (figur 2), ser vi at den borgerlige blokken får noen flere åpne spørsmål og responser enn den rødgrønne fra NRK (29 % mot 23 %). I TV2 er forskjellen mellom blokkene ubetydelig. Dette må ses i lys av at Arbeiderpartiet ikke er intervjuet av TV2 dette året, og at Høyre får spesielt mange åpne spørsmål i denne kanalen (33 %). Det er nykommerne i utspørringssammenheng, Rødt og Miljøpartiet De Grønne, som får flest åpne spørsmål i begge kanaler. I NRK får Rødt 41 % åpne spørsmål og MDG får 40 %. Til tross for at disse partiene får flest åpne spørsmål, noe som kan tolkes i den retning at Rødt og Miljøpartiet de Grønne får en mer forsiktig behandling enn de andre partiene, er det verdt å merke seg at en rekke av spørsmålene allikevel kan fremstå som kritiske i den situasjonen de blir fremført i. Grunnen er som oftest at programlederen stiller åpne spørsmål til deler av partiprogrammet som kan oppfattes som radikale, eller et stykke unna hovedstrømningene, eller *mainstream*, av norsk politikk. Rødts programfestede ønske om revolusjon og MDGs ønske om å nedfase norsk oljeindustri på forholdsvis kort tid er eksempler på dette. Dermed er deler av TV2s utspørring av Bjørnar Moxnes tydelig kritisk og konfronterende i tone, selv om svært mange av spørsmålene kategoriseres som åpne. Det innledende spørsmålet fra programleder til partileder illustrerer dette:

(7) NRK 2013, Rødt (Mah-Rukh Ali til Bjørnar Moxnes)

MRA: Velkommen til denne partilederutspørringen, Bjørnar Moxnes, leder i Rødt. En sosialistisk revolusjon vil ikke kunne seire uten at borgerskapet avvæpnes og folket tar kontroll over militærmakten. Det står i prinsippprogrammet deres eh dere kjemper for en revolusjon, hvem kjemper dere (.) mot?

Koderne har loggført sine førsteinntrykk av utspørringene etter første gjennomgang. Samtlige har notert at utspørringene av Rødt og Miljøpartiet de Grønne er gjennomgående kritiske og til tider svært pågående fra intervjuerens side. Likevel får disse partiene klart flest åpne spørsmål.

En årsak som kan forklare begge tendensene, er at journalistene oppfatter disse partienes politikk som både minst kjent for velgerne og mest avvikende fra gjeldende politikk. Intervjuerne stiller derfor en rekke spørsmål som oppfordrer intervjuobjektet til å greie ut, samtidig som det skapes en forventning om at svaret er veldig avvikende fra seernes meninger. En annen måte et generelt kritisk inntrykk kan skapes på tross av flere åpne spørsmål, er om de åpne spørsmålene inngår i sekvenser som er pågående. Dette er tilfellet i sekvensen mellom Arill Riise og Hanna Marcussen om selfangst. Selv om det innledende spørsmålet i seg selv er åpent, får det karakter av å være pågående, siden det legger opp til et svar som senere skal kritiseres.

(8) NRK 2013, Miljøpartiet de Grønne (Arill Riise til Hanna Marcussen)

- AR: Ja, kvifor skal det ikkje vere lov å- å fangste kval og sel?
- HM: hh det går på dyrever- velferdsbegrunne- dyrevernshbegrunnelser, for oss så er jo, dyrevern også veldig viktig eh når det kommer til hvalfangst så går argumentet p- på at vi ikke klarer å se at det er noen eh metoder for å avlive som er humane nok, så det- det er (.) det som ligger i dét.
- AR: Men det er jo enorme mengder med sel eh, de eter jo nesten meir fisk enn heile den norske fiskeflåten klarer å ta.
- HM: Nei, [her går det igjen på]
- AR: [Kvfior skal vi] ikkje klare å- å kunne fi- kunne fangste på sel?
- HM: Her går det igjen på dyrevelferdsargumenter (.) og det går på avlivningsmetoder, så det er først og fremst det som er det viktigste for oss her, og det er fordi dyrevelferd [også som et grønt]
- AR: [Kva er det du meiner med dyrevelferd] for selen, er det, er han så søt, da, eller er det?
- HM: Nei, det er ikke bare, å- å (.) at- ha- søt, selvsagt er seler søte, men her handler det om avlivningsmetodene, [og dette er et standpunkt som veldig]
- AR: [Men viss du skyt, men hvis du skyt han i ho- hovudet, så er det greitt?]

Det er ikke gjort noen systematisk gjennomgang av slike sekvenser i denne studien. Men ved en enkel gjennomgang er det tydelig at slike sekvenser, hvor et åpent spørsmål spiller opp til mer pågående oppfølgingsspørsmål, er forholdsvis vanlige i utspørringene av Rødt og Miljøpartiet de Grønne.

RESPONSSTYRING

Responsstyrende spørsmål begrenser intervjuobjektets responsmuligheter. Slike spørsmål inneholder en innebygget preferanse for visse svar og innsnevrer slik agendaen og dermed også svaret (Clayman & Heritage, 2002b, s. 754; Svennevig, Arisland, & Rognmo, 2014, s. 105). Dersom intervjuobjektet vil svare på en annen måte enn spørsmålet legger opp til, må hun bryte med de forventningene som er skapt. Ofte brukes responsstyrende spørsmål til å avkreve et klart svar om konkrete temaer, til å presse intervjuobjektene på kontroversielle temaer eller til å få intervjuobjektet til å avgi et kontroversielt svar.

Ja/nei-spørsmål skaper sterke forventninger om et visst type svar. På denne måten tvinger de intervjuobjektet til å måtte akseptere eller avkrefte intervjuens fremstilling av saksforholdene. Dersom intervjuobjektet ikke svarer med ja eller nei, kan dette sanksjoneres av intervjuer. Ja/nei-spørsmål er ofte en måte å avkreve konkrete standpunkt i gitte scenarioer. Dersom intervjuobjektet ikke gir den foretrukne responsen, ja eller nei, indikerer det at hun ikke klarer eller ønsker å forplikte seg til et klart standpunkt.

(9) TV2 2013, Miljøpartiet De Grønne (Arild Riise til Hanna Marcussen)

AR: Støtta du eit angrep på Syria som straff for bruk av kjemiske våpen?

(10) NRK 2013, Arbeiderpartiet (Sigrid Sollund til Jens Stoltenberg)

SS: Så selv om Fremskrittspartiet da med dette kan (.) holde seg innenfor handlingsregelen, selv om de bruker mer, så betyr ikke det at det er en ansvarlig økonomisk politikk?

Som spørsmålet fra Sigrid Sollund til Jens Stoltenberg antyder, kan ja/nei-spørsmål også brukes til å tydeliggjøre standpunkter i det som har blitt sagt tidligere, eller som en invitasjon til å oppklare visse punkter. I andre sammenhenger gjør intervjueren det klart at intervjuobjektet kun har anledning til å svare ja eller nei. Dette inngår vanligvis som et eget format innad i programmet, for eksempel noen minutter i utspørringen som er satt av til en egen ja/nei-sekvens.

Komplekse spørsmål er ytringer som inneholder flere spørsmål. Det kan være flere spørsmål om samme tema eller spørsmål i en serie som stadig snevrer inn fokuset, og dermed intervjuobjektets svarmuligheter. Slike spørsmål kan ha den effekten at de tar svarene på de første spørsmålene for gitt, og dermed gir dem preg av påstander eller retoriske spørsmål, mens intervjuobjektet må forholde seg til det siste eller tydeligste av disse. Et eksempel på et komplekst spørsmål er når Sigrid Sollund spør Lysbakken om hjemsending av asylsøkere:

(11) NRK 2013, SV (Sigrid Sollund til Audun Lysbakken)

SS: Men hvor mye ressurser skal vi bruke på det å- å følge dem, i (.) i (.) når de kommer tilbake til hjemlandet, og hvor lenge skal vi ha et ansvar for mennesker som norske myndigheter mener at vi eh at ikke har krav på beskyttelse?

Løfte/garanti-spørsmål er responsstyrende spørsmål som er særlig pågående. Disse kan gjerne ha formen til et ja/nei-spørsmål, men er utformet på en slik måte at et svar skal forstås som en garanti. Løfte/garanti-spørsmål er en måte for journalistene å tvinge frem sensasjonelle svar på eller å vise frem inkonskvens og uklarhet blant politikerne.

I mange tilfeller er det tydelig at den bakenforliggende motivasjonen til journalistene er å tvinge frem nyhetsverdige svar eller å binde politikerne til løfter som de senere kan konfrontere dem med. I alle tilfeller viser slike spørsmål hvordan intervjurollen kan ha innflytelse også utenfor selve intervjusituasjonen. For intervjuobjektene er disse vanskelige, siden de på stående fot utfordres til å gi løfter og garantier på vegne av partiet i et språk og i settinger de ikke selv har kontroll på. Om de ikke vil gi et slikt løfte, er det i seg selv en

talende handling: Politikeren *kan ikke*, eller *vil ikke*, gi velgerne et løfte hun kan holdes ansvarlig for senere.

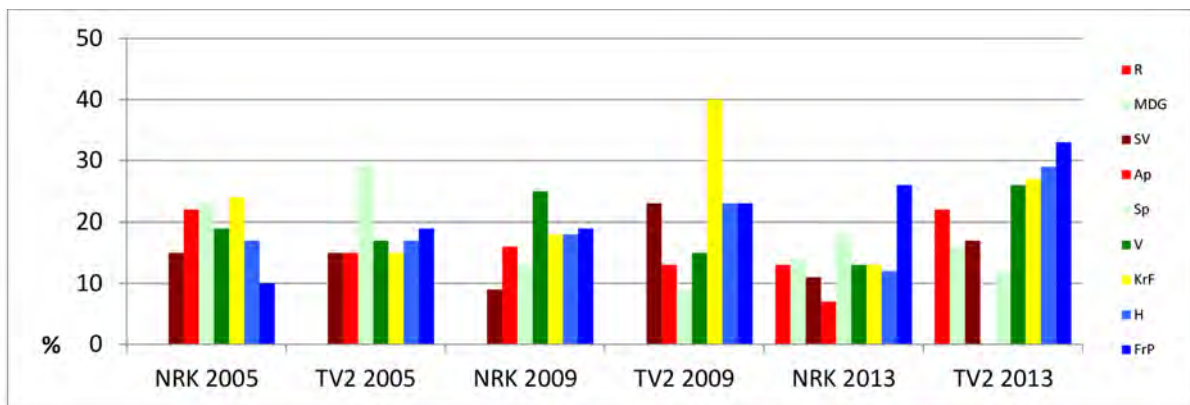
(12) NRK 2013, Fremskrittspartiet (Sigrud Sollund til Siv Jensen)

SS: .hh, Asyl- og innvandringspolitikken er altså ett av de politikkområdene hvor dere skiller dere mest fra KrF og Venstre. Er det et absolutt krav for FrP å få gjennomslag på dette feltet?

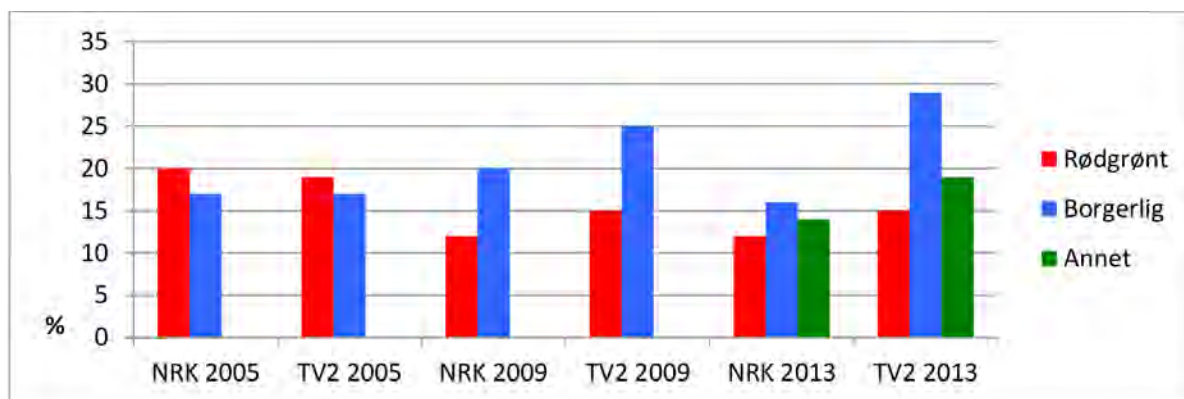
I dette tilfellet settes Jensen i en vanskelig situasjon. Hun kan bekrefte garantien som ligger i spørsmålet, men da aksepterer hun samtidig at dette er et «absolutt krav», noe som ikke toner godt for fremtidige samarbeidspartnere. Samtidig er det vanskelig å avvise garantien som tilbys. Innvandringspolitikken er et av FrPs viktigste politikkområder, og å si at dette ikke er et absolutt krav, vil i enhver annen kontekst høres ut som om de ofrer egen politikk for å komme i regjering. Slik kan løfte/garanti-spørsmål være veldig vanskelige for intervjuobjektene å forholde seg til, og de resulterer ofte i lengre sekvenser av oppfølgingsspørsmål og kritiske kommentarer. I dette tilfellet fikk Jensen rom til å nyansere problemstillingen uten aggressive oppfølgingsspørsmål.

Gjentakelse av spørsmål er særlig responsstyrende, siden de impliserer at intervjuobjektet har unngått det opprinnelige spørsmålet eller på en eller annen måte ikke svart tilfredsstillende. Gjentakelse av spørsmål skaper også en konfronterende tone i intervjuet og bekrefter inntrykket av at det er journalisten som har kontrollen over samtalen og kan bedømme når et spørsmål er tilstrekkelig besvart.

Resultater

Figur 3. Responsstyrende spørsmål: Partier

Figur 4. Responsstyrende spørsmål: Partiblokker

Som figur 4 tydelig viser, får de borgerlige flere responsstyrende spørsmål enn de rødgrønne (i NRK henholdsvis 16 % og 12 %, og i TV2 henholdsvis 29 % og 15 %). Dette kan indikere at de borgerlige får en tøffere og mer pågående behandling fra journalistene, særlig i TV2. Om vi ser 2013-utspørringene i lys av tidligere utspørringer, kan det imidlertid se ut som om dette skyldes forskjellig håndtering av partier i opposisjon og posisjon. En nærliggende forklaring er at utfordrerne til regjeringsmakt (i 2013 de borgerlige partiene) får flere spørsmål som krever klare, entydige svar og løfter og garantier til velgerne.

I likhet med hva Svennevig, Arisland og Rognmo (2014) fant ved forrige valg, har TV2 mer responsstyrende spørsmål enn NRK. Dette skyldes trolig flere faktorer. TV2s utspørringer har en sekvens der intervjuobjektene kun får lov til å svare ja eller nei på en rekke korte spørsmål. Det er også svært få tilfeller av løfte/garanti-spørsmål i NRKs utspørringer. Det er kun Fremskrittspartiet, Høyre og Arbeiderpartiet, de tre største partiene, som blir avkrevd løfter eller garantier i NRK. I TV2 blir alle de borgerlige, men ingen av de rødgrønne, Rødt eller MDG avkrevd slike garantier. Dette styrker inntrykket av at partiene som utfordrer regjeringsmakten, får mer responsstyrende spørsmål.

ARGUMENTERENDE SPØRSMÅL

Argumenterende spørsmål er spørsmål som fremmer en virkelighetsbeskrivelse eller et standpunkt som ofte står i motsetning til intervjuobjektets standpunkt. Mens responsstyrende spørsmål og responser begrenser intervjuobjektets svarmuligheter, legger de argumenterende spørsmålene også til rette for ett bestemt svar (Svennevig, Arisland, & Rognmo, 2014, s. 108). Spørsmålene kodes her på grunnlag av deres innhold. Spørsmålene rommer gjerne bestemte påstander, argumenter eller motforestillinger som intervjuobjektet tvinges til å ta stilling til. Videre vil deres syntaktiske konstruksjon ofte legge opp til et bekræftende svar (av typen «Er det ikke slik at ...?»). I de fleste tilfeller er argumenterende spørsmål derfor enda mer pågående enn de responsstyrende. De er «påståelige».

Spørsmål med innledningsvekting er spørsmål som rommer innledende påstander eller beskrivelser som «vekter» et svaralternativ som mer opplagt enn et annet. Dette er også tilfellet for *ja/nei-spørsmål med innledningsvekting*, men disse har i tillegg en innebygd responsstyring i form av et ja/nei-spørsmål. Mah-Ruk Alis spørsmål til Trine Skei Grande om antall lærere i klasserommet er et eksempel på et spørsmål med en innledningsvekting mot enighet med lærerne:

(13) TV2 2013, Venstre (Mah-Ruk Ali til Trine Skei Grande)

MRA: Det lærere sier at de savner aller mest i dag, eh det er tid, i klasserommet, tid til å være lærere, hvorfor vil ikke dere, som SV, øke voksenteiteten i klasserommet?

Sigrid Sollunds spørsmål til Siv Jensen om sykehjemsplasser er et eksempel på et ja/nei-spørsmål som vektes mot et bekreftende svar:

(14) NRK 2013, FrP (Sigrid Sollund til Siv Jensen)

SJ: Vi vet ikke (.) hvor mange som har behov. eh så vi må først få (.) e- en oversikt over det, før vi kan definere behovet []

SS: [Men, men] dette er jo ting som forandrer seg fort, ikke sant, så, betyr det at det til enhver tid må stå en viss prosentandel ledig senger, på-

SJ: Ja, det vil være nødvendig, ja, hvis du skal kunne gi en ledig plass, eller (.) gi tilbud om plass med en gang behovet melder seg.

Ofte har ja/nei-spørsmål med vekting deklarativ syntaks, noe som gjør at de fungerer som påstander som intervjueren søker tilslutning til. Dette er tilfellet i spørsmålet fra Sigrid Sollund til Siv Jensen. Her vekter formuleringen av spørsmålet mot et visst type svar. I seg selv er ikke dette ureddelig eller fiendtlig, men det understreker intervjuerens kontroll over samtalsituasjonen.

Et annet eksempel er Arill Riises spørsmål til Liv Signe Navarsete om nedleggelsen av gårdsbruk i Norge:

(15) TV2 2013, Senterpartiet (Arill Riise til Liv Signe Navarsete)

AR: Men det blir ein stø kurs mot færre gardsbruk?

Spørsmålet impliserer at Navarsete og Senterpartiet ikke evner eller ønsker å stoppe en slik utvikling, på tross av deres klare profil som landsbruksparti. Formuleringen «stø kurs» antyder også at utviklingen er ønsket. Når Navarsete oppfordres til å bekrefte dette, presses hun samtidig til å påta seg ansvaret.

Negativt formulerte spørsmål er spørsmål som inneholder en form for negativ vurdering. Dette er som oftest spørsmål med negativ polaritet, som «Det er vel ikke slik at ...» eller «Dette har vel ikke dere ...». Slike spørsmål legger i veldig tydelig opp til at intervjuobjektet skal svare bekreftende (Svennevig, Arisland og Rognmo, 2014, s. 109). I spørsmålsrunden om familierpolitikk får Knut

Arild Hareide et negativt formulert spørsmål i forbindelse med tidlig ultralyd og abort:

(16) TV2 2013, KrF (Mah-Ruk Ali til Knut Arild Hareide)

MRA: [Men, gir ikke] gir ikke medisi- (.) dit vi har kommet medisinsk i dag, gir ikke det noen trygghet, mener dere i KrF, til fødende kvinner?

Spørsmål med kontroversiell presupposisjon er spørsmål som rommer en påstand som tas for gitt, men som i realiteten er kontroversiell. Spørsmål med kontroversiell presupposisjon legger opp til en viss fortolkningsramme eller en viss forståelse av virkeligheten. Dersom intervjuobjektet svarer på spørsmålet, aksepterer hun samtidig presupposisjonen. Intervjuobjektet må dermed aktivt motsette seg påstanden som impliseres, noe som igjen kan behandles som en motvilje mot å svare på spørsmålet:

(17) TV2 2013, SV (Arill Riise til Audun Lysbakken)

AR: Men går du inn, som statsråd, dersom dykk vinn valet?

AL: hh jeg synes det er litt rart å diskutere regjeringskabler når vi nå kjemper for (.) plassen på Stortinget. Blir det rødgrønt flertall, så (.) har vi tenkt å bidra til en ny rødgrønn regjering,

AR: Og da er du inne?

AL: Men hvem-

AR: Du har sona ferdig, på ein måte

AL: Men hvem som sitter i den regjeringen, rett og slett fordi jeg er veldig fornøyd med mitt statsrådslag [...]

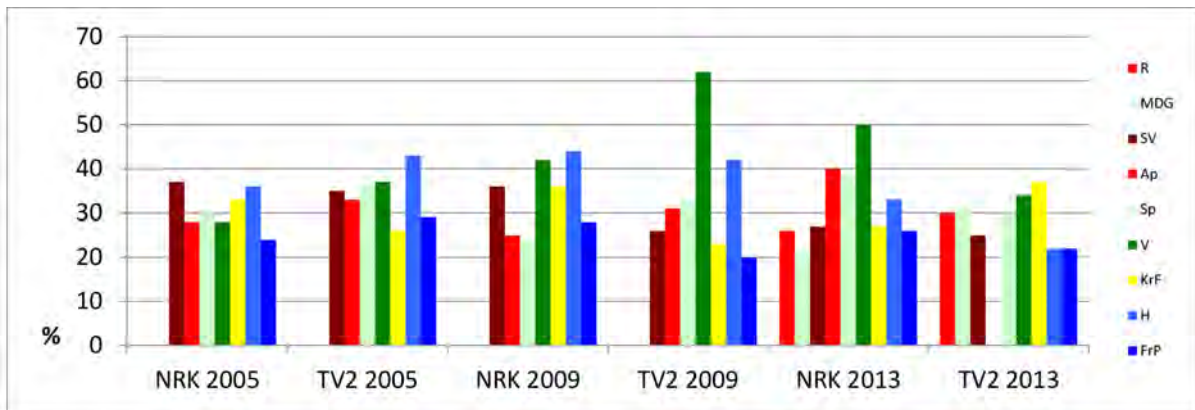
(18) NRK 2013, Senterpartiet (Sigrid Sollund til Liv Signe Navarsete)

SS: (.) Men hvor- hvorfor har dere så stor (tro) på at politikere har bedre skjønn enn det for eksempel fagfolk har, i for eksempel helsevesenet?

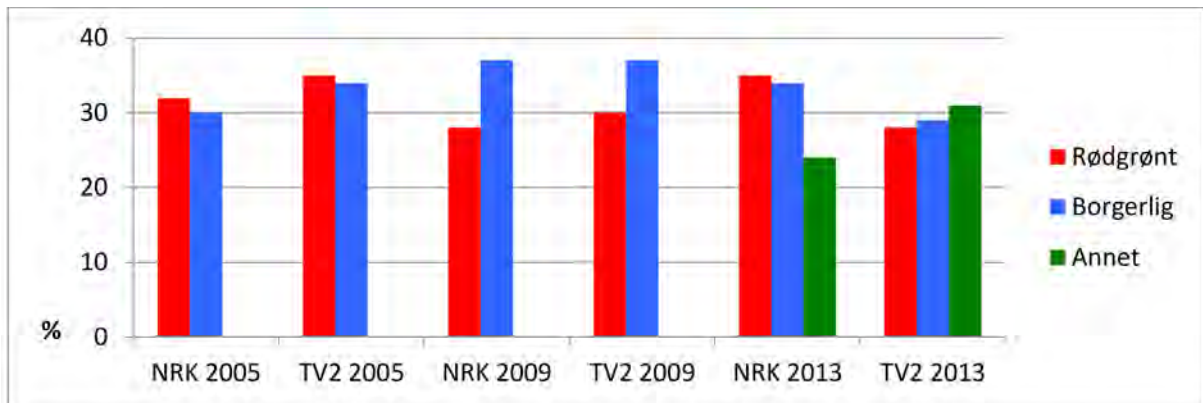
LSN: hhh fordi at politikarar ehh må finne frem til dei beste løysingane gjennom kompromiss. Dei kjem inn i politikken med ulikt syn, hh ulike ståsteder, dei må jo forholde seg til lov og regelverk, det er jo ikkje sånn at politikarar kan liksom berre gjere vedtak sånn ut av luften, ehh [...]

I eksempel 17 er det siste spørsmålet fra Arill Riise kodet som at det rommer en kontroversiell presupposisjon. Dersom Audun Lysbakken svarer på spørsmålet slik det stilles, aksepterer han samtidig fremstillingen av sin avgang fra regjeringen som «soning». Dette er neppe en fremstilling Lysbakken ville valgt selv. Lignende må Navarsete enten akseptere at de «har så stor tro på at politikere har bedre skjønn enn fagfolk», noe som virker som en arrogant holdning, eller protestere på selve spørsmålsformuleringen. I dette tilfellet aksepterte Navarsete spørsmålet delvis, men fikk så anledning til å utdype hva hun mener er politikernes rolle i prosessene.

Resultater

Figur 5. Argumenterende spørsmål: Partier.

Figur 6. Argumenterende spørsmål: Partiblokker.

Som det kommer frem i figur 6, får de borgerlige og de rødgrønne partiene veldig lik andel argumenterende spørsmål i 2013 (i NRK får de borgerlige og de rødgrønne henholdsvis 34 % og 35 %, og i TV2 henholdsvis 29 % og 28 %). Sentrumpartiene får forholdsvis mange argumenterende spørsmål, jf. figur 5 (Senterpartiet får 39 % i NRK og 30 % i TV2, Venstre får 50 % i NRK og 34 % i TV2, mens KrF får 27 % i NRK og 37 % i TV2).

Dersom vi sammenligner med tidligere studier, kan det virke som om partier i opposisjon får mer argumenterende spørsmål. I 2005 fikk de rødgrønne partiene noen flere spørsmål av denne typen enn de borgerlige (i NRK henholdsvis 32 % og 30 %, og i TV2 henholdsvis 35 % og 34 %). Mens i 2009 fikk de rødgrønne, som da var i regjeringsposisjon, klart mindre enn de borgerlige (i NRK henholdsvis 28 % og 37 %, og i TV2 henholdsvis 30 % og 37 %). Det kan dermed virke som om journalistene inntar en mer argumenterende eller påståelig holdning overfor partiene i opposisjon enn i posisjon. Trenden er imidlertid ikke veldig tydelig, og den synes brutt i 2013. Det er kun sentrumpartiene, og ikke Høyre og Frp, som til dels opprettholder denne trenden i 2013.

Både i 2009 og 2013 var det tydelig at redaksjonene oppfattet det som svært sannsynlig at de borgerlige partiene ville ta over regjeringmakten etter valget, i hvert fall kan det store fokuset på mulige regjeringsalternativer på borgerlig side tyde på det. Argumenterende spørsmål kan da tyde på at opposisjonspartiene i journalistenes øyne har mindre å kritiseres for, men fortsatt mye å stå til rette for. Utover dette er det vanskelig å finne noen mønstre. Det er for eksempel ingen opplagte årsaker til at Venstre nesten konsekvent får langt flere argumenterende spørsmål enn de andre partiene.

KRITISK INNSTILLING

Dimensjonen «kritisk innstilling» rommer spørsmål og responser som direkte eller indirekte kommer med kritikk av intervjuobjektet eller partiet. Spørsmål og responser med en kritisk innstilling kan oppfattes som direkte fiendtlige (Svennevig, Arisland, & Rognmo, 2014, s. 111f). Ofte dreier det seg her spørsmål og responser som fremstiller intervjuobjektet som selvmot-sigende, gjerne ved å konfrontere henne med tidligere uttalelser eller politiske resultater. Ofte kan spørsmålene det her dreier seg om, forstås som en oppfordring til å forklare seg: noe som igjen antyder at intervjuobjektet har et forklaringsproblem.

Den klart største underkategorien i denne dimensjonen er *spørsmål som hevder intervjuobjektet har et forklaringsproblem*. I den engelske faglitteraturen omtales disse som *accountability questions* (Clayman & Heritage, 2002b). Dette er veldig konfronterende spørsmål, som har til hensikt å stille politikerne «til veggs» for tidligere handlinger, uttalelser eller inkonsistenser.

(19) TV2 2013, KrF (Mah-Rukh Ali til Knut Arild Hareide)

MRA: [Men dere er jo også] dere er jo også eh opp tatt av at homofile ikke skal diskrimineres, fører det ikke til ytterligere diskriminering når de ikke har (.) samme rettigheter som alle andre?

I dette eksempelet blir Hareide stilt til veggs for det som fremstår som en selvmot-sigelse. Kristelig Folkeparti påstår at homofile ikke skal diskrimineres, men de vil ikke gi dem like rettigheter som andre par. Spørsmålet rommer et tydelig krav: Forklar deg!

Spørsmål med kritisk presupposisjon minner mye om spørsmål med kontroversiell presupposisjon, men presupposisjonen – den impliserte påstanden – som er bakt inn i spørsmålet, er tydeligere kritisk. Et premiss i spørsmålet er at intervjuobjektets standpunkter eller holdninger er uriktige eller illegitime (Svennevig, Arisland, & Rognmo, 2014, s. 113f). I utspørringen av Hanna Marcussen refererer Arill Riise flere ganger til Miljøpartiet de Grønnes virkemidler som «Stalin-metoder»:

(20) TV2 2013, Miljøpartiet de Grønne (Arill Riise til Hanna Marcussen)

AR: Men så vil eg også- men- apropos Stalin-metodane, da- det vil da- det forb- vil forby finansverksemd utan påviseleg samfunnsnytte (.) Kva tenkjar dykk på da?

Arill Riises spørsmål til Liv Signe Navarsete om rentefradraget på boliglån viser hvor vanskelig det til tider kan være å avdekke kritiske presupposisjoner, siden de ofte er svært kontekststøttede:

(21) TV2 2013, Senterpartiet (Arill Riise til Liv Signe Navarsete)

AR: Du, Senterpa- partiet vil trappe ned rentefradraget, ehh. Det vil ramme dei med høge bustadlån hardt ehh (.) Nå er ikkje dette regjeringa si politikk, har eg forstått, men (.) kvifor (.) vil Senterpartiet ramme dei unge i etableringsfasen så hardt?

Her trekker Arill Riise frem en mulig konsekvens av Senterpartiets politikk – at en reduksjon i rentefradraget vil ramme de unge i etableringsfasen hardt – og presenterer det som målet med politikken. Senterpartiet «vil ramme» de unge. Ved å gjøre dette fremstiller intervjueren partiets politikk i et svært dårlig lys, uten nyanser, og intervjuobjektet er tvunget til å forholde seg til denne fremstillingen. Også dersom vi ser forbi kategoriseringene av de enkelte spørsmålene, er det tydelig at hele sekvensen om Senterpartiets boligpolitikk samlet sett er svært kritisk. Dette forsterkes av at boligpolitikk ikke er eller har vært en kjernesak for partiet. De har, som intervjueren også påpeker, ikke hatt gjennomslag for deres politikk på feltet i den rødgrønne regjeringen, og gitt Senterpartiets forventede oppslutning, vil de trolig ikke ha noen avgjørende rolle i denne politikken etter 2013-valget. Når intervjueren likevel velger å bruke forholdsvis lang tid på dette punktet, med mange argumenterende og kritiske spørsmål, gir det et inntrykk av at intervjueren velger å grave i de områdene av politikken han mener det er grunn til å rette kritikk og hvor det er enklere å «arrestere» intervjuobjektet.

Uttrykk for skepsis til intervjuobjektet beskriver spørsmål og responser som sår tvil om intervjuobjektets redelighet eller intensjon. Slike spørsmål søker gjerne bekreftelse på det intervjuobjektet nettopp har sagt, med tydelig tvil, markert med ord som «virkelig», «ærlig talt» og lignende (Svennevig, Arisland, & Rognmo, 2014, s. 113)

(22) TV2 2013, Rødt (Mah-Rukh Ali og Bjørnar Moxnes)

MRA: [...] så du anerkjenner det demokratiet vi har i Norge i dag

BM: Ja, som jeg starta med å si, ehh så er det jo et demokratisk valg om tre uker, hvor også Rødt ønsker å komme inn, så det er vår klare ambisjon.

MRA: Men jeg bare prøver å forstå den revolusjonen, som dere har i prinsippprogrammet deres

To underkategorier som ligner på uttrykk for skepsis, men som er enda mer pågående, er *avvisning av svar* og *irettesettelse*. Når intervjuer avviser intervjuobjektets svar som et fullgodt svar, kan det skape et negativt inntrykk av intervjuobjektet. Det antydes sterkt at intervjuobjektet ikke kan eller vil svare på spørsmålet. Slike avvisninger kan være svært berettiget, men det kan også etterfølge spørsmål som intervjuobjektet protesterer mot eller på annen måte motsetter seg, som spørsmål med kontroversielle eller kritiske presupposisjoner.

I utspørringen av Liv Signe Navarsete stiller Arill Riise et ja/nei-spørsmål med tydelig innledningsvektning. Når Navarsete er nølende til å akseptere at hennes eget temperament har påvirket partiets oppslutning i Sogn og Fjordane og heller forsøker å gi en annen spinn på situasjonen, rykker Riise fort inn og avviser forsøket:

(23) TV2 2013, Senterpartiet (Arill Riise og Liv Signe Navarsete)

- AR: Vi skal sjå littegrann på tida etter valet. eh, det ser jo ikkje så bra ut for, e, for dykk no, og i Sogn og Fjordane, ditt eiga heimfylke så, ser det ut til å bli halvert, ehh du har- vi kjenner jo til temperamentet ditt gjennom TV-opptreden i Norfjo-, på Nordfjordeid, har du problem med temperamentet?
- LSN: ((latter)) Nei, ehh eg trur faktisk ikkje det, men akkurat på Nordfjordeid, så, vart eg, såra og vonbroten, var det ein som sa, ehh
- AR: Såg ut som det var litt meir, da, eg må innrømme det

Irettesettelse av intervjuobjektet er sjeldent i materialet. Når det forekommer, er det gjerne i forbindelse med at intervjuobjektet bryter de rammene som intervjuer har etablert, som at det kun kan svares ja eller nei på spørsmål, eller at svaret skal være kort. Dette er tilfellet i sekvensen mellom Sigrid Sollund og Siv Jensen:

(24) NRK 2013, Fremskrittspartiet (Sigrid Sollund og Siv Jensen)

- SS: Nå tror jeg du svarer på noe helt annet enn det jeg spurte om
- SJ: Nei, det gjør jeg ikke. Poenget med god klimapolitikk, må være at vi gjennomfører internasjonale tiltak, dette er utslipp som ikke kjenner landegrenser for å si det litt forsiktig---
- SS: Kjapp runde sa vi her, Siv ---
- SJ: Ja, men det er du som utfordrer, og da får du svar.

Negativ reformulering av svar er muligens den underkategorien som tydeligst er fiendtlig. Her omformulerer intervjueren intervjuobjektets svar på en måte som innebærer direkte kritikk av politikeren, partiet eller politikken. I slike tilfeller både avviser intervjueren svaret og standpunktene det inneholder. Det blir enda sterkere siden tredjetursresponser gir begrenset mulighet for intervjuobjektet til å protestere. I slike tilfeller er det tydelig at intervjueren benytter sin makt over samtalsituasjonen til å kaste dom over det inter-

vjuobjektet sier. Dette er tilfelle i denne sekvensen med Arill Riise og Audun Lysbakken:

(25) TV2 2013, SV (Arill Riise og Audun Lysbakken)

AR: [det handlar om å overleve for SV som parti, ikkje sant]

AL: [det handler om] verdier som er viktig i det norske samfunnet--

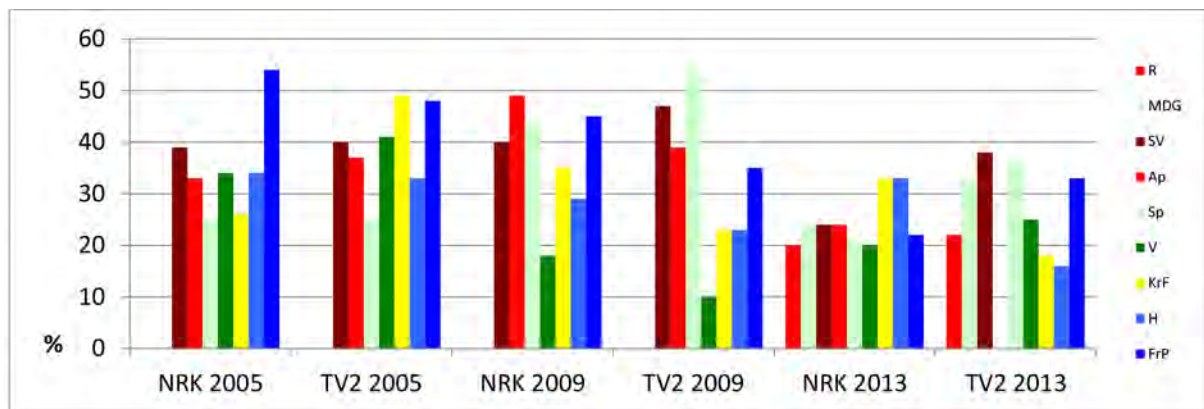
AR: Ja

AL: Og alle som er opptatt av likhet, av internasjonal solidaritet, av miljø, ehh de som synes vi trenger et parti som står for dét, de trenger vi nå.

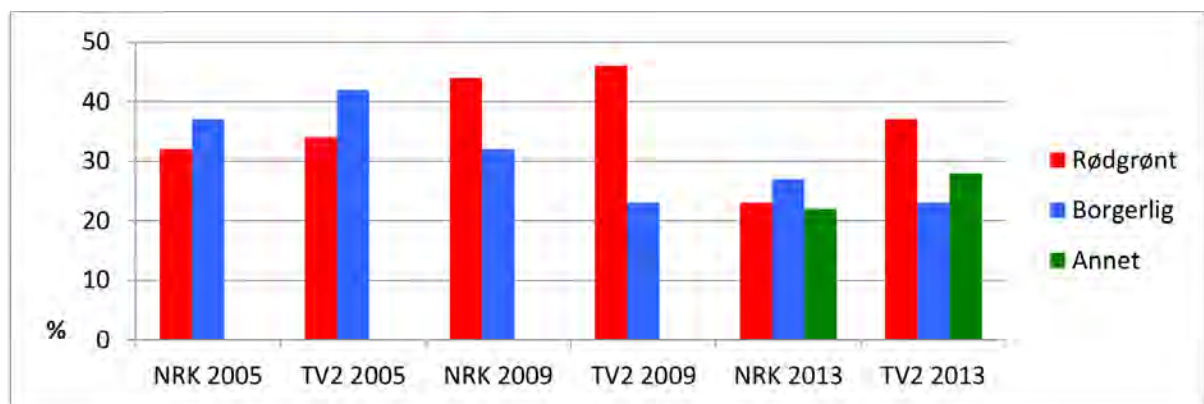
AR: Slukt av Arbeiderpartiet (.) Har du vurdert å gå ut av regjering?

Her er «Slukt av Arbeiderpartiet» kodet som en negativ reformulering av svaret. Det er tydelig at Riise ikke aksepterer Lysbakkens svar og tilbyr i stedet en omformulering. Deretter går han umiddelbart over til et spørsmål, noe som gir Lysbakken veldig liten mulighet til å reagere på tredjetursresponsen.

Resultater

Figur 7. Krittisk innstilte spørsmål og responser: Partier

Figur 8. Krittisk innstilte spørsmål og responser: Partiblokker

Det er de borgerlige partiene som får flest kritiske spørsmål og responser i NRK, mens de rødgrønne får klart flest i TV2 (de rødgrønne og de borgerlige får henholdsvis 23 % og 27 % i NRK, og 37 % og 23 % i TV2). I studien fra 2009 og 2005 finner man at partiene i posisjon får mer spørsmål med kritisk innstilling, mens partier i opposisjon som utfordrer regjeringsmakt, får mer responsstyrende og argumenterende spørsmål. Det vanskelig å si om denne trenden opprettholdes i TV2 i 2013, siden Arbeiderpartiet ikke er intervjuet der. Senterpartiet og SV er de partiene som får klart flest kritisk innstilte spørsmål og responser i denne kanalen. Kontrasten til de borgerlige partiene blir enda tydeligere dersom vi ser bort i fra Frp (33 %), som alltid har fått et forholdsvis høyt antall kritiske spørsmål.

I NRK er det imidlertid Høyre (33 %) og KrF (33 %) som har den tvilsomme æren av å få flest kritiske spørsmål og responser. De andre partiene får alle mellom 20 % og 24 %. Det er vanskelig å lese noen tydelige tendens ut av dette. I det hele tatt behandler NRK partiene forholdsvis likt, og, sammenlignet med tidligere valg, jevnt lavt i denne kategorien.

MOT EN MINDRE PÅGÅENDE STIL?

Hva kjennetegner utspørringene i valgkampen 2013, og hva kan de fortelle om forholdet mellom journalist og politiker? Partilederne i utspørringene får forholdsvis mange åpne spørsmål, noe som legger til rette for at politikerne kan formidle sin politikk uten sterk responsstyring. Andelen av slike spørsmål er klart større i 2013 enn tidligere år. I begge kanaler får politikerne i hvert fall delvis mulighet til å besvare spørsmål om egen politikk uten tydelige føringer fra journalistene.

Rødt og Miljøpartiet de Grønne får klart flest åpne spørsmål. Dette var de utspurte partiene som i 2013 ikke inngikk i noen sannsynlige regjeringkonstellasjoner. Det er også rimelig å anta at disse partiene fra journalistenes ståsted ble vurdert å ha den politikken som avvek mest fra den gjeldende politikken på flere felt. Disse partiene får imidlertid ikke spesielt få argumenterende og kritiske spørsmål, noe som kan tyde på at den åpne holdningen følges opp med kritiske innvendinger og spørsmål fra journalistene. Inntrykket til koderne etter disse utspørringene var også at de var svært kritiske fra journalistenes side. Det kan tyde på at en kritisk tone her blir etablert av mekanismer som ligger utenfor dette studiet. Utspørringene av MDG og Rødt kan dermed vise hvordan journalistene både kan legge til rette for at politikerne får presentere sine standpunkter relativt upåvirket og stille politikerne til veggs der de ser det hensiktsmessig.

På den annen side er fortsatt overvekten av spørsmål responsstyrende eller pågående i en eller annen form. Journalistene i TV2 stiller flere responsstyrende spørsmål enn journalistene i NRK, mens det er ingen tydelig forskjell i argumenterende og kritiske spørsmål mellom kanalene.

I begge kanaler er det opposisjonspartiene på Stortinget, altså utfordrerne til regjeringmakten, som får flest responsstyrende spørsmål og responser. Dette skyldes at disse partiene får flere spørsmål om regjeringsalternativer, og at de oftere blir avkrevd garantier og «klare svar» på hva som blir gjeldende politikk dersom de kommer i regjeringsposisjon. De utfordres også ofte på mulige konsekvenser av egen politikk. Opposisjonspartiene får også flest responsstyrende og argumenterende spørsmål i 2005 og 2009.

Regjeringspartiene får derimot flest kritiske spørsmål og innvendinger i TV2. Dette er i tråd med trenden fra 2005 og 2009. Majoriteten i denne kategorien er spørsmål som antyder at intervjuobjektene har et forklaringsproblem. I tråd med det kritisk journalistiske idealet behandler journalistene altså partiene med regjeringsmakt mer kritisk. De presses hardere på inkonsekvenser og uheldige utslag av politiske prioriteringer, og de utsettes for flere argumenterende innvendinger enn opposisjonspartiene.

NRK bryter dette mønsteret i 2013. Her får partiene en forholdsvis lik andel kritiske spørsmål og responser. Selv om det er variasjoner mellom partiene i de andre kategoriene, kan det late til at NRK etterstreber å behandle partiene like kritisk, uavhengig av om de er i posisjon eller opposisjon, eller om de er etablerte partier eller nye utfordrere.

Den tydeligste konklusjonen er derfor at blokkene behandles forskjellig, men basert på studier av tre valgkamper kan det tyde på at journalistenes strategi for utspørringene styres av hvorvidt partilederne er i posisjon eller opposisjon, heller enn at de tilhører venstre- eller høyresiden. Dette funnet er i tråd med et av Svennevig, Arisland og Rognmos hovedfunn (2014).

Det andre interessante funnet er at partilederutspørringene i 2013 har en mindre pågående journalistisk stil enn tidligere. Andelen responsstyrende og argumenterende spørsmål holder seg forholdsvis konstant, men partilederne får en betydelig høyere andel åpne spørsmål og vesentlig færre direkte kritiske spørsmål og responser enn tidligere. Dette gir partilederne mer kontroll over fremstillingen av egen politikk og egne argumenter. Det kan også gjøre det enklere for partilederne å formidle troverdighet til velgerne (Sandvik, 2004), og slik styrke deres *ethos*, da mange kritiske spørsmål og kommentarer kan etterlate et inntrykk av mistillit og mistenksomhet.

Sett i lys av tidligere forskning må resultatene ses opp mot Allerns sentrale poeng om at forholdet mellom journalist og politiker ikke er fast, men stadig skiftende (Allern, 2011, s. 346). Både politikerrollen og journalistrollen er i stadig endring, over tid og fra intervju til intervju. Våre funn later til å indikere en ytterligere bevegelse bort fra en pågående «grilling» mot en intervjusituasjon hvor politikerne får noe mer spillerom. Dette betyr ikke en tilbakegang til tidligere års tilbakeholdne journalister, hvis rolle begrenset seg til tidtaker og tilrettelegger. Journalisten er i aller høyeste grad fortsatt til stede og styrer samtalen, men med en mindre direkte kritisk stil. Pågåenheten, spesielt kjent fra

perioden med journalisten som en slags forhørsleder (Allern, 2015, s. 204), er mindre tilstedeværende. Våre funn indikerer en bevegelse bort fra denne svært pågående intervjustilen. Hvorvidt dette er et unntak eller et mønster, blir det opp til fremtidige studier å avgjøre.

LITTERATUR

- Allern, S. (2004). Fra politiker makt til journalist makt. Programlederroller i fjernsynsvalgkampen 1961–2001. I B. Aardal, A. Krogstad, & H. M. Narud (red.), *I valgkampens hete* (pp. 141–166). Oslo: Universitetsforlaget.
- Allern, S. (2011). *Fjernsynsvalgkampen: Program, deltakere og maktkamp 1961–2009*. Oslo: Pax Forlag.
- Allern, S. (2015). Politisk journalistikk på norsk: sjangrer, journalistroller og maktrelasjoner. i Ø. Ihlen, E. Skogerbø, & S. Allern (red.), *Makt, medier og politikk: norsk politisk kommunikasjon* (pp. 196–206). Oslo: Universitetsforlaget.
- Clayman, S. E., & Heritage, J. (2002a). *The news interview: Journalists and public figures on the air*: Cambridge University Press.
- Clayman, S. E., & Heritage, J. (2002b). Questioning presidents: Journalistic deference and adversarialness in the press conferences of US Presidents Eisenhower and Reagan. *Journal of Communication*, 52(4), 749–775. doi: <http://dx.doi.org/10.1093/joc/52.4.749>
- Ekström, M., & Bérczes, J. (2008). Avbrott i politiska mediasamtal: en studie av statsministerkandidaterna Persson och Reinfeldt i den svenska valrörelsen 2006. *Nordicom-Information*, 30(1), 3–17.
- Ekström, M., Eriksson, G., Johansson, B., & Wikström, P. (2013). BIASED INTERROGATIONS? A multi-methodological approach on bias in election campaign interviews. *Journalism Studies*, 14(3), 423–439. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/1461670x.2012.689488>
- Habermas, J. (1996). *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge: The MIT Press.
- Handgaard, B. (2011). Revolverjournalistikk – med kuler eller løskrutt? Norske valgsendinger gjennom 50 år. *Samtiden*, 3, 88–105.
- Haug, M. M., Koppang, H., & Svennevig, J. (2010). Moderator Bias in Television Coverage of an Election Campaign with no Political Advertising. *Nordicom Review*, 31(2).
- Heritage, J., & Clayman, S. E. (2013). The changing tenor of questioning over time: Tracking a question form across US presidential news conferences, 1953–2000. *Journalism Practice*, 7(4), 481–501. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/17512786.2013.802485>
- Hjarvard, S. (2013). *The Mediatization of Culture and Society*. New York: Routledge.
- Kleven, Ø., Aardal, B., Bergh, J., Hesstvedt, S., & Hindenes, Å. (2015). Valgundersøkelsen 2013: Institutt for samfunnsforskning.
- Kock, C. (2003). Magtkamp eller statskunst: politisk kommunikation på mediernes præmisser. I K. L. Berge, S. Meyer, & T. A. Trippestad (red.), *Maktens tekster* (pp. 158–181). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lianes, Dorte M (2010). *Partilederspørringene 2009. En innholdsanalyse*, Masteroppgave ved Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo.
- Nielsen, M. F. (2011). Værtens håndtering af toppolitikeres troværdighed i tv-dueller. *Rhetorica Scandinavica*, 58, 7–33.
- Sandvik, M. (2004). Valgkamp på tv, står nøytralitetsidealet for fall? *Rhetorica Scandinavica*, 29/30, 15–36.
- Sandvik, M. (2015). *Hva trenger velgerne å vite? Og får de vite det? En retorisk analyse av debattklima, journalistisk praksis og argumentasjon i valgkampdiskurs på radio og tv fra valgkampen i 1991, 1999 og 2009*. Dr. philos.-avhandling, Universitetet i Oslo.

- Schudson, M. (1978). *Discovering the news: a social history of American newspapers*. New York: Basic Books.
- Sidnell, J., & Stivers, T. (2013). *The handbook of Conversation Analysis*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Sjøvaag, H. (2010). The reciprocity of journalism's social contract: the political-philosophical foundations of journalistic ideology. *Journalism Studies*, 11(6), 874–888. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/14616701003644044>
- Strömbäck, J. (2005). In Search of a Standard: four models of democracy and their normative implications for journalism. *Journalism Studies*, 6(3), 331–345. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/14616700500131950>
- Svennevig, J., Arisland, S., & Rognmo, A. S. (2014). «Jeg bare spør...» Pågående intervjustil i partilederutspørringer. *Rhetorica Scandinavica*, 66/67, 96–121.
- Thorbjørnsrud, K. (2008). Organizing Audiovisual Campaign Coverage: influence on power relations between media and politics in Norway. I J. Strömbäck, M. Ørsten & T. Aalberg (red.), *Communicating Politics: political communication in the Nordic countries* (pp. 249–265). Göteborg: Nordicom.
- Vatnøy, E. (2010). *VELG! 09: Journalistikk og retorikk i norsk valgkamp*. Oslo: Civita.
- Østbye, H., & Aalberg, T. (2008) Media and Politics in Norway. I J. Strömbäck, M. Ørsten, & T. Aalberg (red.), *Communicating Politics: political communication in the Nordic countries* (pp. 83–102). Göteborg: Nordicom.